

"האובח את אשתו כגופו, והמכבדה יותר מגופו..."

יחידה ראשונה - כבוד האישה לאור המקורות

מספר המשתתפים המומלץ: 15-20
ציוד נדרש: דף מקורות

אוכלוסיית היעד: כיתות י"ב
זמן: 45 דקות

הרציונאל

תפיסות ועמדות של אנשים נבנות בדרכים שונות. לפעמים אנשים "בונים" אידיאולוגיה שלמה סביב נושא מסוים, כאשר אבני היסוד שעליהן מושתתת התפיסה שלהם מוטעות לחלוטין.

לצערנו, לא תמיד קיים שיח פתוח וכן של המתבגרים עם ההורים והמחנכים בנושאים הקשורים לחיים במשפחה. יש מקרים שבהם מתבגר בטוח בידיעותיו בנושא מסוים, וכשהוא נחשף למידע השונה מתפיסותיו קשה לו להכיל זאת.

תפקידנו כמחנכים הוא לצייד את המתבגרים שלנו במידע מהימן בכל הקשור לתחום של חיים במשפחה, ואף בנושא כבוד האישה.

לעתים, כתוצאה מתפיסות מוטעות, יכול המתבגר לחשוב כי יש עליונות של הגבר ביחס לאישה. תפיסה זו מוטעת מיסודה, וחז"ל במקורות שונים מדריכים אותנו מהם היחסים הנכונים בין גבר ואישה.

ביחידה זו נרצה להגיע לתובנה, עם המתבגרים, כי אין שום מקום וסובלנות לזלזול או אלימות כלפי האישה בקשר הזוגי. נלמד את עמדתם של חכמים בנוגע למקומה של האישה ביהדות, עמדה שרואה את האישה כשותפה אינטגרלית בחיי הזוגיות וכעיקרו של הבית.

מטרות

1. התלמיד ייחשף למקורות חז"ל שונים בנוגע לכבוד האישה.
2. התלמיד יבין כי אלימות מילולית או פיזית בקשר הזוגי הוא קו אדום שאין לחצות אותו.
3. התלמיד ידע כי אפשר לפנות למקורות עזרה שונים במצב של קושי בזוגיות.

מהלך ההפעלה

שלב ראשון - בירור עמדות

המורה יטען בפני התלמידים טענות שונות בדבר מעמדה של האישה בזוגיות ובבית. המטרה היא לעמוד על תפיסותיהם של התלמידים בנוגע לכבוד האישה. אפשר להוביל מהלך זה בצורה של דיון כיתתי או בעבודה פרטנית אנונימית. כל מחנך, בהכירו את הכיתה שלפניו, יבחר את הדרך המתאימה ביותר עבור תלמידיו.

ההקשבה של המורה משמעותית מאוד בשלב הזה. אם ייכנס לעימותים עם התלמידים סביב היגדים מסוימים, הוא יכול לאבד את הפתיחות של התלמידים ולכן אין צורך שהמורה יביע דעה בשלב זה. לאחר שהמורה שמע את תשובות תלמידיו, יעבור לשלב הבא.

שלב שני - כבוד האישה לאור המקורות, לימוד משותף

המורה יחלק דף עם המקורות הבאים לתלמידים. כל תלמיד יקרא מקור אחד, וינסה לחשוב לאיזה תחום כיוונו אותנו חכמים במקור הזה בנוגע לכבוד האישה.

המורה יכול לתת את המקור והמשימה כעבודה אישית או קבוצתית.

"תנו רבנן: האוהב את אשתו כגופו,
והמכבדה יותר מגופו... עליו הכתוב אומר
"וידעת כי שלום אהלך.."

(תלמוד בבלי, יבמות סב ע"ב)

בהלכות אישות, המגדירות את המחויבויות
ההדדיות בין בעל ואישה, פוסק הרמב"ם:
"ולא יאנוס אותה ויבעול בעל כרחא אלא
לדעתה ומתוך שיחה ושמחה".

(רמב"ם, יד החזקה, הלכות אישות טו, יז)

"דרש רב עזרא..מאי דכתיב: "טוב איש
חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט"?

לעולם יאכל אדם וישתה פחות ממה שיש
לו וילבש ויתכסה במה שיש לו

ויכבד את אשתו ובניו יותר ממה שיש לו,
שהן תלויין בו

והוא תלוי במי

שאמר והיה עולם".

(תלמוד בבלי, חולין פד ע"ב)

רב רחומי היה מצוי לפני רבא מחוזא. היה רגיל שהיה בא לביתו בכל ערב יום הכיפורים.

יום אחד משכה אותו הסוגיה. הייתה מצפה אשתו

"עכשיו הוא בא עכשיו הוא בא".

לא בא.

חלשה דעתה, הורידה דמעה מעיניה.

היה יושב על הגג נשבר הגג מתחתיו ונחה נפשו.

(תלמוד בבלי, כתובות סב ע"ב)

שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן, קב:

שאלה: בעל המכה אשתו כל יום ומצטערת עד שהצריכה לצאת מביתו והלכה לבית אביה.

תשובה: אין לבעל להכות ולענות את אשתו, דלחיים ניתנה ולא לצער.

ואדרבא צריך לכבדה יותר מגופו....גוערים אותו ומייסרין ומודיעין שאם יכה שלא כדין שיהא
חייב להוציא וליתן כתובה. שאפילו על שאר דברים שאין לה כ"כ צער, כגון שמדירה שלא תלך
לבית אביה, או לבית האבל, או לבית המשתה, או אפילו שלא תשאל נפה וכברה מחברותיה, או
שלא תשאל להם, הוא מוציא ונותן כתובה, כ"ש במכה ופוצע ומצערה בגופה".

מקורות אלו נוגעים ברבדים שונים ביחס של האיש לאישה. חכמים לא פסחו על שום תחום, והם נותנים את דעתם למגוון רחב של אפשרויות, כגון מילוי צרכים פיזיים, האיסור לצער את האישה (על סמך הסיפור של רב רחומי. פסק הרב בשולחן ערוך: "צריך להיזהר שלא לצער את אשתו, לפי שדמעתה מצויה"), האיסור לנקוט אלימות פיזית או מילולית, האיסור להכתיב לאישה את סדר יומה וכדומה.

חשוב להדגיש! יש מצבים שבהם בני הזוג אינם מסכימים זה עם זה. דבר זה טבעי ונורמלי. אם בני הזוג רואים כי המריבות נמשכות והם אינם מצליחים להגיע לעמק השווה, רצוי לפנות לעזרה חיצונית ולקבל עזרה ותמיכה.

סיכום

ביחידה זו ראינו עד כמה חכמים נזהרו בכבודה של האישה. חכמים מדגישים כי האישה איננה שפחתו או קניינו של הבעל. המתבגר צריך לדעת את ההשקפה הזאת של חז"ל, ולא לפתח תפיסות מוטעות היונקות ממקורות לא מהימנים. אנו תפילה כי ידיעה נכונה בנושא זה היא נדבך מרכזי בקשר אוהב ומכבד של שני הצדדים.

יחידה שנייה - אילמות ואלימות בקשר הזוגי

"אחת מעשר" - צפייה מונחית

אוכלוסיית היעד: כיתות י"ב מספר המשתתפים המומלץ: 15-20
ציוד נדרש: הקרנת סרט על מסך גדול, דפי מקרה (מצורפים), כלי כתיבה
זמן: שני שיעורים

מבוא

הסרט "אחת מעשר" הוא סרט גמר שנעשה במגמת התקשורת של אולפנת נווה דקלים. זהו סרט עלילתי העוסק במפגשי היכרות בין בחור ישיבה (דב) לבחורה צעירה (שירה). מפגשים אלו נראים מוצלחים ומובילים את הזוג הצעיר אל מתחת לחופה, אך מיד לאחר מכן, בחדר הייחוד, מרים החתן הצעיר יד על כלתו...

מקרה זה מעלה כמה שאלות: האם אפשר היה לזהות מראש דפוס התנהגות זה של הבחור? האם אפשר היה להימנע מהקשר בשלבים מוקדמים יותר? מה מקומם של לבטים וספקות במהלך הקשר?

באמצעות הסרט נכיר את מקומה של תופעת האלימות בהקשר הזוגי, ונדון ביכולת שלנו לזהות אותה בשלבים מוקדמים ולהימנע ממנה.

- ההפעלה מיועדת לגילאי 17-18 שיכולים לצפות בסרט מתוך פרספקטיבה בוגרת, ושעבורם השאלות העולות ממנו עשויות להיות רלוונטיות.

הרציונאל - על (אי) מקומה של האלימות בחייו

תופעת האלימות בקשר הזוגי היא תופעה קשה שיש להתמודד איתה באומץ. אלימות יכולה להתבטא במגוון דרכים: זלזול והשפלה, ניתוק ובידוד חברתי, האשמה וביקורת מוגזמת, חשדנות, איומים ועוד. כמובן שכאשר הדברים מגיעים לאלימות פיזית יש לנתק את הקשר במהירות האפשרית, אולם אלימות שכזו היא מקרה קיצון של אלימות במובנה הרחב ביותר - אלימות מילולית, אלימות רגשית, ובכלל, זוגיות שעלולה להתפתח לכלל מערכת כוחנית ודורסת.

אמר מי שאמר שאלימות נובעת מאילמות. כאשר נגמרות המילים מתחילים להשתמש בידים. בהקשר שלנו נכון יהיה לומר כי אלימות היא דרך של שליטה כוחנית במקום שלא הצליחו ליצור שיתוף פעולה. התהליך עלול להיראות כך: אין שיחה = אילמות - נוצרת תקשורת כוחנית = אלימות.

במהלך ההפעלה נבחר לתלמידים כי איננו מאמינים בשתיקה או בהשתקה. מבחינתנו אין מקום לאלימות כלשהי בחיים בכלל ובמערכת הזוגית בפרט, והדרך היחידה למנוע אותה היא לספר ולהתייעץ. אלימות היא תהליך מעגלי שאיננו מסתיים מעצמו, רק פעולה חד-משמעית ונמרצת יכולה להוציא אותנו מהמעגל האיום הזה.

מטרות

1. העלאת המודעות לתופעת האלימות בחיים הזוגיים.
2. התלמידים יכירו את מאפייני הקשר האלים ואת תוצאותיו.
3. התלמידים ידעו לזהות קשר אלים וידעו להימנע ממנו.

מהלך ההפעלה

שלב ראשון - הצגת כרטיסים (20 דקות)

כל תלמיד מקבל שלושה דגלים בצבעי הרמזור. לכל אחד מהם משמעות שונה.

- אדום: עצור ואל תמשיך את הקשר.
 - צהוב: עצור לבירור לפני שממשיכים.
 - ירוק: קביל. חיובי. רומנטי. מחמיא. סעו לשלום, המפתחות בפנים.
- המורה מקריא בכל פעם כרטיס אחר, והתלמידים מרימים את הדגל הרלוונטי לדעתם.
- למורה: הציפייה היא שתלמידים שאינם מודעים לנושא האלימות בקשר הזוגי יתקשו להבחין בין משפטים בעייתיים למשפטים מחמיאים. סביר להניח שחלק מהמשפטים יעוררו דיון בקבוצה. הדיון יהווה בסיס להמשך ההפעלה.
- חשוב לציין שתיתכן גם אלימות מצד נשים לגברים, אך זו פחות מצויה.

משפטים לדוגמה:

1. מאז פגישתנו האחרונה אני מרבה לחשוב עלינו.
2. מאז שנפגשנו אני לא יכול להפסיק לחשוב עלייך.
3. חשבת עליי הרבה?
4. את לא יכולה לעזוב אותי.
5. אני לא אתן לך לעזוב אותי.
6. אני לא רוצה שתעזבי אותי.
7. אם תעזבי אותי זה יהרוס אותי.
8. את יודעת שרק איתי יהיה לך טוב, את הרי לא יכולה בלעדיי.
9. אני לא יכול בלעדייך. הישארי איתי כאן.
10. זאת את שגורמת לי לקנא.
11. את מאוד מאוד חשובה לי.
12. כשאת מדברת עם בחור אחר נצבט לי הלב.
13. למה דיברת איתו בכלל? את שלי עכשיו.
14. מה את עושה עכשיו? שתפי אותי, אני מתגעגע.
15. איפה את עכשיו? מה את עושה שם? למה לא אמרת לי קודם?
16. תחזרי מיד. אין לך מה לעשות שם, ובפעם הבאה תדברי איתי קודם.
17. אני חולה עלייך.

שלב שני - הקרנת הסרט

כדי שלא "לקלקל" לתלמידים את הצפייה בסרט, נסתפק בדברי הסבר קצרים על כך שהם הולכים לראות קשר בין זוג צעירים דתיים (בחור ישיבה ובוגרת אולפנה) שמוביל בסופו של דבר לנישואין. נבקש מהם לצפות בסרט בריכוז ולשים לב מה מיוחד בקשר הזה.

הקרנת הסרט: (20 דקות): "אחת מעשר"

שלב שלישי - דיון מרכזי (20 דקות)

המורה יוביל את הדיון לבחינת הגורמים לאילמות.

שאלות מנחות לדיון:

1. מתי שמתם לב שיש בעיה בהתייחסות של דב לשירה? (כבר כשהוא הביא לה שעון יוקרתי כמתנה או אולי אפילו בפגישה הראשונה שבה דב מספר על עצמו ואינו מקשיב לדבריה של שירה).
2. מתי שירה שמיה לב לראשונה שמהוהו בקשר אינו כשורה? (כשהוא הביא לה מתנה שעון יוקרתי).
3. מה הבעיה בלדת שעון יוקרתי? (ייתכן שהמתנה הזאת מבטאת פער ניכר בציפיות. הוא מצפה לקשר משמעותי מאוד ובנתינת השעון הוא מתחייב, בעוד היא רואה את הקשר כראשוני ובוסרי).
4. אילו סצנות נוספות בסרט מבטאות את הבעייתיות שבקשר? (הטלפונים הבלתי פוסקים שלו).

שלב רביעי - המשך דיון מרכזי (15 דקות)

בסבב זה התלמידים יכירו את הסימנים המקדימים שצריכים להדליק נורה אדומה בקשר בעייתי (המשפטים הבאים מתאימים גם לגברים וגם לנשים בסיטואציות דומות), המורה ירשום את הסימנים על הלוח ויסביר אותם בעל פה. התלמידים יבחנו אילו מהסימנים באים לידי ביטוי בסרט "אחת מעשר". בהפעלה זו יכול כל מתבגר לבדוק עם עצמו אם יש לו באופן אישי מקום לשנות מדרכיו אם הוא בקשר חברי עם בחורה.

- **קנאה מוגזמת** - כשהגבר מגלה קנאה מוגזמת. לעתים קרובות משפטים כגון "אני רוצה אותך רק בשבילי" וכדומה, יכולים להתפרש בטעות כאהבה גדולה וכתשומת לב. קנאה היא דבר טבעי ואפילו מחמיא, עד שהיא מגיעה לידי ביטוי מוגזם וקיצוני.
- **רכושנות** - כשהגבר קובע ומחליט עבור אשתו, מדבר בשמה, מחליט מה תעשה, מה תלבש, דורש את אישורו לפעולות ולמעשים שלה ומציג זאת כזוגיות נכונה וטובה, אך בעצם משליט וכופה את רצונו עליה.
- **בידוד** - כשגבר מנסה לבדוד את אשתו מחבריה וממשפחתה. כשהוא מציג את חברותיה, בני משפחתה ואחרים באור שלילי, כאילו הם מנסים להסית את האישה נגדו ולפגוע ביחסים שלהם. למשל: "כשאת חוזרת מאימא שלך/ אחותך את כבר לא חוזרת אותו דבר", "הם משפיעים עלייך לרעה", "אני לא אוהב שאת הולכת אליהם". כשהוא לא רואה בעין יפה בילוי שלה עם חברות בלעדיו ומציג זאת כחוסר נאמנות, "אם את אוהבת אותי, את צריכה להיות רק איתי".
- **זלזול וחוסר הערכה** - כשגבר מעליב, משפיל, לועג ומזלזל באישה ובמעשיה באמצעות מילים ומעשים, או כשהוא פוגע בה בנוכחות אנשים אחרים.
- **ביקורת רבה והאשמות** - כשגבר מבקר ומאשים את בת זוגו בכל דבר שאינו מסתדר לו או רואה אותה אשמה בבעיות שיש ביחסים שלהם. כשהגבר גורם לבת זוגו להרגיש אשמה, "לא בסדר", לא שווה, חסרת ערך וחלשה כל הזמן.
- **חסדנות רבה** - כשגבר חושד בבת זוגו לעתים קרובות שהיא בוגדת בו. כשכל איחור שלה מהלימודים או מכל מקום אחר גורם לו לקנאה. כשהוא רוצה לדעת בצורה אובססיבית כל הזמן מה היא עושה והיכן היא נמצאת.

- **התנהגות אובססיבית וכפייתית** - כשגבר חוזר בכפייתיות על מעשים, כשהוא לא מצליח להשיג את בת זוגו בטלפון ומצלצל ללא הרף שוב ושוב, משאיר הודעות רבות, שואל פעמים רבות במשך היום היכן היא ומה עשתה, מצפה לדיווח קבוע, דורש סדר וניקיון מוגזמים, מסדר חפצים בצורה אחת ושיטתית וכל שינוי בארגונם מפריע לו, עורך מעקב אחר צעדי בת זוגו, אחר שיחות הטלפון או הדוא"ל שלה וכדומה.
- **הפחתת ערך והכחשה** - כשגבר מפחית מערך האירועים ומהפגיעה שנפגעה האישה, מכחיש את האירועים ואת סיבותיהם ומאשים את האישה שהיא גרמה לו להתנהג כך. כשגבר מבטיח שרק אם האישה תשתנה, הוא ישתנה והכול יהיה בסדר ביניהם כי הוא החכם, הוא למד את זה, הוא המבין, החזק וההגיוני.
- **פתיל קצר** - כשגבר מתרגז ומתפרץ לעתים קרובות.
- **מצבי רוח** - כשיש לגבר מצבי רוח קיצוניים המשתנים במהירות.
- **אימים** - כשגבר מאיים על בת זוגו באופן מילולי ולא מילולי בעזיבה או בעונש כלשהו. כשהוא מאיים שהוא יפגע בעצמו אם בת זוגו תעזוב אותו.

סיכום

כל אלו הן תופעות בעייתיות בפני עצמן ועלולות להיות סימנים מקדימים לאלימות פיזית. נזכיר שוב שהן יכולות להופיע גם מצד נשים. קללה, מכה, דחיפה או סטירה אף פעם לא נגמרים בפעם אחת. גם אם אחר כך מצטערים ומבקשים סליחה.

אם ביחסים עם בת זוגך יש כמה מההתנהגויות שתוארו לעיל, כדאי לערוך חשבון נפש ולבדוק אם היחסים האלה תקינים. כדאי ללכת להתייעצות עם איש מקצוע כדי להבהיר מהם טיב היחסים ולאן הקשר הזה מוביל.

הרחבה נוספת

לצערנו, אלימות בין בני זוג קיימת בכל המגזרים, בכל העדות ובכל השכבות הסוציו-אקונומיות. יש עמותות שונות וארגונים שונים המסייעים לנשים ולגברים במצוקה. המורה יכול לחשוף את התלמידים לעמותות אלו וליצור שיח סביב נושא זה. אפשר להיעזר בסיפורים אישיים שמצויים ברשת סביב הנושא הזה ולנתח אותם עם התלמידים.

שאלות לדיון

1. איך ייתכן שקיימת אלימות בין בני זוג בכלל ובחברה הדתית בפרט?
2. מתי אפשר לחוש שיש בעיות?
3. האם לדעתכם יש סיכוי לשינוי בזוגיות אלימה?

סיכום

- נסיים בשתי שאלות (אפשר להציג אותן בפני התלמידים או לסיים בהן כמונולוג של המורה):
- מדוע נקרא הסרט "אחת מעשר"? (משום שלפי מחקרים שנעשו בזמן הפקת הסרט, אחת מעשר נשים חווה אלימות בביתה. לצערנו הרב, היום המספרים גדולים יותר, ונתונים מראים שכבר אחת מכל שבע נשים חווה אלימות).
 - מה אנחנו יכולים ללמוד מהסטטיסטיקה המפחידה הזו? (שגם אם הנטייה הראשונית שלנו היא לראות באלימות תופעה חריגה, למעשה זוהי תופעה נפוצה למדי, ולפיכך אסור להתעלם ממנה ויש לדעת איך להתמודד איתה. בסרט, וכך גם בחיים, מתגלה שבחורים נורמטיביים ואפילו מוכשרים ומוצלחים עלולים להתגלות כבעלים מכים. הבחור טועה לאורך כל הדרך עד שהוא מגיע למצב הנורא של שימוש באלימות).
- בהפעלה זו ניסינו להכיר את תופעת האלימות ולהבחין במאפיינים המלווים את התופעה. ככל שהמתבגר יפנים כבר מגילאים אלו כי אין שום מקום לאלימות בקשר הזוגי, אנו תקווה שהסיכויים גדולים יותר שלא יידרדר למקום הזה. חשוב לציין כי אין בהכרת התופעה כשלעצמה משום פתרון, אך העלאת הבעיה למודעות תוכל להביא בני זוג אלימים לטיפול בעצמם, ובני זוג הסובלים מאלימות להתנתק מקשר בעייתי שכזה.
- למורה: ייתכן שבעקבות ההפעלה יעלו שאלות פרטיות מצד מי מהתלמידים, שאלות מורכבות שאינן בתחום מומחיותו של המורה. במקרים כאלו חשוב מאוד להפנות את השואל לגורם מקצועי רלוונטי.

הוספות

אפשר לסיים את ההפעלה בהשמעת השיר "רואה לך בעיניים" של אתי אנקרי, דיון עליו מופיע בערכה **המשפחה הדתית - חינוך להתמודדות בעולם משתנה** (תשס"ה), משרד החינוך, מינהל החינוך הדתי, היחידה לחינוך לחיים במשפחה, ירושלים, או בהשמעת השיר "ניגון עתיק" של נתן אלתרמן, נמצא בעמוד 302.

אפשר לבקש מהתלמידים למצוא בשירים את המאפיינים של זוגיות אלימה.

בשביל מה להתחתן?

ההפעלה נכתבה בידי הרב בראון דסברג¹

מספר המשתתפים המומלץ: 25

אוכלוסיית היעד: כיתות י"א-י"ב

זמן: 45 דקות

מטרות

1. התלמידים יחשבו על מטרות הנישואין מנקודת מבט שונה מהמקובל.
2. התלמידים יבינו את ההבדל המהותי בין קשרי נישואין ובין קשרים שאינם במסגרת הנישואין.
3. המורים ילבנו עם התלמידים את מושג "הצלחה בחיים" ויבינו כיצד משתלב מוסד הנישואין בהצלחה זו.
4. התלמידים יחוו את האחריות הרובצת על כתפם בשעה שהם מחליטים להקים בית בישראל, בהיותם חלק משרשרת דורות ארוכה.
5. התלמידים ידונו בתכונות האופי הנדרשות כדי לבנות חיי משפחה טובים.

1 מורה, אולפנת אוריה, תיכון פלך לבנות, האקדמיה העברית CHAT, טורונטו, קנדה